

Dass

NOT

+

M. IO. PETRI MILLERI
SCHOLAE HELMSTAD. RECTORIS ET COENOBII MA-
RIENTHAL. SVB-PRIOR.

7

DE
CATECHETICO
VETERIS ECCLESIAE
DOCENDI GENERE
PROLVSIO

QVA
AD ORATIONES ALIQVOT AVDIENDAS
PATRONOS ET FAVTORES
QVAM POTEST HONORIFICENTISSIME
INVITAT.

HELMSTADII
TYPIS EXSCRIBEBAT MICH. GÜNTHER LEVCKART. CIOIDCC LI.

A

C A T E C H E T I C O

VETERIS ECCLESIAE

BOLANDI GEMINI

PROLOGO

E A T A R U M Q U E T A W O R U M

ILLI TARI

Definivit nuper nova, quod scimus omnes,
lege, CAROLVS, DVX BRVNOVI-
CENSIVM et LVNEBVRGENSIVM SE-
RENISSIMVS, rudiorum in hac civitate
nostra, publicam in disciplina IESV CHRISTI
institutionem, quam *Catechetica* vulgo ap-
pellare solemus. Novum hoc antiquæ pie-
tatis PRINCIPIS edictum, quod jam ma-
gnos, lætantibus bonis omnibus, fructus
extulit, majores etiam, propter curatam venerandorum no-
stræ ecclesiæ doctorum assiduitatem promittit; dignum mi-
hi est visum, quod cum veteris ecclesiæ disciplina suo
quodam jure conjungeretur. Habet id nimirum DOMI-
NVS noster, idemque *pater patriæ indulgentissimus*, singu-
lare, ut veterum, de utraque republica præclare merito-
rum, Principum, ornamenta, novis, iisque suis, in dies
exornet, & tantæ herois persona dignissimis, virtutibus. Cu-
jus rei inter nos cum eximia & multa exempla extant,
tum vero illæ, de aliendis honeste, & sine publicæ priva-
taque rei incommodo, pauperibus, omnium jam regio-
num laudibus leges concelebrantur. Atque has ipsas, an-
te annum jam, & quod excurrit, quum Gœttingæ essemus,

illustrandas, ex antiqua fratrum pietate, nobis quidem sumimus. Iubebimus etiam, quidquid illud est lucubrationum nostrarum, in publicam prodire lucem, simulatque per alias rationes nostras, iustum suum habere habitum eas censuimus. Iam vero de *veteris ecclesie catechisatione* breviter exposituri, ea, quæ in tot veterum & item recentiorum, de illa sparsim leguntur, libris, curate distincteque trademus. Dicemus primum nonnulla de *ipsa Catechisatione*; quo facto, ibimus ad *Catechumenos*, quorum magistros, *Catechetas* in via salutabimus; his cognitis, *libros* nonnullos *catecheticos* subiciemus, reliqua capita suo quæque loco leviter tantum attingemus.

Quod ad vocem *Catechisationis* attinet, nemo non videt, suos illam a Græcis natales reperere, apud quos verbum *κατηχησις*, de soni excitatione, aut etiam facta ex loco quodam repercussione, adhibetur. Deinceps vero, ut fit, hoc nomen, ad illud sermonis genus est translatum, quod de doctrina quadam graviori inter duos pluresve instituitur, quorum alter doctoris, discipuli alter, personam sustinent. Quam docendi rationem, veterum philosophorum nonnulli, nominatim PLATO atque SOCRA-
TES, maxime vero Christiani doctores, sequuti sunt **).

Miror autem, qui factum sit, ut, quos vidi, fere omnes,

*) Multi copiose satis de Catechisatione veterum exposuerunt. Primas inter illos partes tenent illi, quos indicat b. BVDDEVS in *Isag. Lib. poster. C. I. §. V. p. 305. ff.* Nemo autem copiosius hunc locum tractavit D. GREGOR. LANGEMACKIO, in *Historia Catechetica. 1729. §. v. omn. b. IO. BENED. CARPZOVII Theologi summi, Dissert. ad Augustinum de catechisandis rudibus in Vol. Disp. XIX. p. 857-923.*

***) v. e. c. CAR. SIGONII de *dialogis vet.* Diss. *Venet. 1562.* MORHOF. POLYH. L. II. c. VIII. §. 29. p. 412.

omnes, grammaticam vocis originem ita prefferint, omnem ut catechesin mutuis quaestionibus, & responsionibus, non vero potius *simplici et accommodato docendi genere* absolvi putaverint. Quare; quum in N. F. vox *κατηχησῖν* occurrat varie, (v. I. Cor. XIV. 19. Gal. VI. 6. Luc. I. 4. Act. XVIII. 25.) nequetamen interrogando CHRISTVS ejusque legati auditores suos legantur instruisse, haec quidem res adeo eos habet sollicitos, ut huc & illuc discursantes anquirant ejusmodi dialogos. Ex me vero, quod si sciscitare, catechizaveritne (sit venia verbo commodo!) catechizaveritne *Christus* cum discipulis nec ne? Quidni vero? tum ego quidem exciperem. Tu autem, tibi ostendi ejusmodi colloquia postulares: at ego si me praemis, habeo, quae ostendam. Evolve Matth. XVI. 13-17. Io. III. 1-22. IV. 7-26. Plura exempla nihil est, quod huc arcessamus: nosti enim, quanta cum cura I. C. omnes instruxerit. Itaque, quando res illius gloriose gestas attente spectamus, tum vero illud accidit, ut dubitemus, utrum divinam magis in sententiarum ejus gravitate sapientiam, an vero potius in sermonis simplicitate incredibilem demirari *Φιλοσοφίας* nos oporteat. Adeo id sua non indignum judicabat majestate, DEI filius, idemque generis nostri amantissimus, ad infimae hominum fortis ingenium captumque se demittere, ut non modo vulgari sermone, verum etiam imaginibus, cuicumque notis, uti maluerit, quam vel levissimam sapientiae, humana majoris, laudem reportare. Praeter haec, illos, quos inprimis mysteriorum suorum cognitione delectari cognoscebat, familiari colloquio, amicorum instar, erudire, domos eorum ingressus, pro incredibili suo, quo pias in mentes studio ferebatur, dedignatus haud unquam fuit. Quare, quanto sublimius hoc exemplum censendum est, tanto suo

suo quemque jure perfectiorem doctorem habere debemus, quo propius ad decus illius atque splendorem accesserit. De Legatis Regis nostri Iesu non est, quod singulatim exponam. Quem enim fugit, summa eos contentione atque constantia innocenti *Domini* vitam & muneris gerendi formam expressisse? Act. XX. Quænam vero capita a divinis his doctoribus ad catecheticam institutionem relata fuerint, multos video exploratum ivisse, compendium quoddam catecheticum Hebr. VI. 1. videntes *) Sed quid ad conjecturas dilabimur? Habemus summam sermonum, legimus exempla epistolarum eorum, et doctrinam illos suam ad ingenia erudiendorum accommodasse sapienter, non ignoramus. Neque acrius cum iis pugnabo, qui *Symbolum*, quod vocamus *Apostolicum*, primæ catecheseos exemplar esse tuentur. Nemo enim non videt, brevem & concinnam illud summam esse præcipuorum dogmatum christianorum, quamquam neque verba, neque ordinem eorum, post *Petrum Kingium*, *Domini* nostri legatis quisquam facile adscribere hodie audeat.

Accedamus jam ad ea, quæ veterum, post Apostolos, ecclesiæ doctorum, in imbuendis disciplina *Christi* rudiorum mentibus, labores illustrare quomodocunque poterunt. Atque de his generatim illud notasse, nostra hic, opinor, intererit, proximam quamque Apostolis ætatem castæ illi simplicitati maxime studuisse, magis contra remotiores ab istis doctores tanto quemque minus, quanto citius nescio quæ reconditæ sapientiæ aura lumina ecclesiæ afflaverat. Qui vero ex Iudæis cives Regis humani generis facti fuerunt, præter carimoniarum avitarum pertinacissimum studium, *Cabbalæ* suæ mysteriis limpidas cælestis fontis aquas turbaverunt.

*) v. omnino S. V. IO. BENED. CARPZOVII, academici nostræ ornamentæ, S. *Exercitt. in Epist. ad Hebr.* d. 1. p. 246. seq.

runt. Quod cum post Apostolorum ex hac vita discessum liberius in dies accideret, fieri non potuit, quin ex his doctorum scholis ad catecheticas sensim aliquid sensimque transfiret. Raro enim satis cautum est mortalium ingenium, ut ea non omni modo longe lateque diffundat, ex quibus tantum laudis sperat, quantum in reperiendis molestia perfensit. Hinc doleas, in istis libris, de quibus postea videbimus, simplici & decore veritatis habitui subtile quorundam ingenium suas ubique, temerius dicam, an imprudentius? lacinias assuisse. Cave tamen, lector, ne id vitii, invito, scribentis hæc, animo, omnibus tribuas, quotquot primam pietatis christianæ formam in rudibus mentibus describere, pleno laudis veræ studio, conati fuerunt. Cæci enim fuissent cordati adolescentis ecclesiæ pædagogus, id nisi probe perspexissent, providam nutricula- rum curam, imitandam sibi esse, qua, ut ciborum fastidium propulsent a puerulis suis, frustra probe commi- nuta in succum convertantur & sanguinem tenelli corpo- ris, unum post alterum, suavi mora, & voce caro ori in- finuare jucundo admodum spectaculo cernuntur.

Illustrabimus hæc illustri quodam loco ex *Constitu- tionibus Apostolicis*, CLEMENTIS ROMANI nomine superbiensibus, desumpto. Latina tantum verba huc transcribemus, ne qua operis peccandi locum faciamus. *Qui ad doctrinam pietatis instruendus est, erudiatur ante baptismum, in scientia de ingenito, in cognitione de filio u- nigenito, in persuasione certa de Sp. S. Discat creationis di- versæ ordinem, providentiæ seriem, variæ legislationis tri- bunalia. Erudiatur, quare mundus sit factus, & cur mun- di civis homo constitutus sit. Agnoscat naturam suam, que- nam sit. Doceatur, quomodo Deus improbos aqua & igne pu-*

punierit; sanctos vero per singulas ætates honore & gloria decoraverit. Qui autem manus ei imponit, adoret Deum, universorum dominum, gratias agens pro creatura eius; quod miserit filium suum unigenitum, ut salvet hominem, deleatis iniquitatibus, utque remittat impietates & peccata, & purget ab omni inquinamento carnis & spiritus. Post vero gratiarum actionem hanc; (postquam sacro ritu fidelibus I. C. adscriptus est,) doceat eum de Domini incarnatione, & de passione ejus, resurrectione ex mortuis, & adsumptione (in gloriam patris.)

Varia in illustri hoc cimelio servabunt intelligentiores, quæ non item pueri in faba reperissent. Illud vero imprimis facile observabunt, magna veteres circumspeditione in communicandis, cum novis discipulis, mysteriis christianis usos fuisse. Scilicet ex legibus *discipline arcane* ea tantum coram promiscua auditorum concione explicabant, a quibus communis non abhorret ratio. Triplex autem universim *sacri hujus silentii* in antiqua ecclesia erat ratio *). Alia enim erant præcepta, quæ generatim omnes, a sacris suis abhorrentes, celabant; alia, quæ obiter tantum in publicis sermonibus attingebant, *δύγματα*: quibus a sublimibus locis mox avolabat oratio, solemani cantilena: *ἱσίων εἰ μνησθέντες*, norunt initiati; **) alia denique, quæ *Catechumenis* committi tuto posse, mysteria, negabant. Quia in re, certus sum, nemo æquus offendet, quod ab æquitate

*) Confule, nisi grave est, b. CHR. KORTHOLTI *diss. de Silentio S. Kiloni* 1689. & M. IO. CHR. AVENARI *Diss. de μυστηριουψια philos.* Lipsi. 1711. cf. col. KEVPELII *Progr. de orat. Dom.*

**) CICERONEM volutanti forte fortuna commodus sese locus offert *Tusc. Quest. l. I. Quere; quorum demonstrantur sepulcra in Græcia, reminiscere, quoniam es initiatus, quæ traduntur mysteria, eum denique, quam hoc late pateat, intelliget.*

tatis via recedat, qui quam sublimi loco caelestis veritas, an-
cipiti vero, res Christianorum publica, ut tum erant tempo-
ra, posita fuerit, iudicio acriori expenderit. A fastu enim
abesse debet animus, submissus contra et docilis, seseque
dejiciens, qui in abdita hæc & declivia sine damno descen-
surus est. Quare recte omnino veteres I. C. discipuli ea
reterunt profanis mentibus, quæ perverse intellecta mate-
riam calumniis, & odio pabulum præbere cernebantur, quod
vel ex MINVCIO FELICE, ex recentioribus, KORT-
HOLTI & HVLDRICI *gentili obtrektatore* intelligitur.
Quæ vero speciatim a Catechumenis ignorari, consultius
ducebant veteres, ea ad pauca hæc capita revocari possunt.
I) Eos, nefas putabatur, interesse sacro ritui, quo homi-
nes æternæ salutis fonte tinguntur. Arcebantur II) a riti-
bus in *confirmatione* initiatorum, quæ unctione perficieba-
tur, itemque in inauguratione personarum ecclesiasticarum,
adhibitis. Neque III) ad preces publicas (f. *Liturgiam*)
pro *energumenis*, *pœnitentibus* & *fidelibus*, easque excipien-
tem *Eucharistiam*, audita semel Diaconi voce: *ite, missa est*,
adesse illis licebat. Alia vicissim erant, quæ *Audientum*
tantum ordo ignorabat mysteria, quale illud de SS. Trini-
tate; et, quod merito mireris, ne *symbolum* quidem *apo-*
stolicum, aut *orationem dominicam* mandari ab his memoriæ
patiebantur, quod nefas putabant esse, *Deum* ab illis pa-
trem suavi filiorum voce salutari, qui ante mali genii pote-
stati essent eripiendi. Cum his vero actum fuisse iniquius,
nemo facile dixerit, qui cogitaverit, ne PYTHAGORAM
quidem, hominem sapientissimum, incertæ fidei ac con-
stantiæ discipulis, sapientiam suam prius enarravisse, quam
de probitate eorum certis fuerit argumentis edoctus. Im-
mo sua quadam utilitate nobis sese commendat hoc silen-
tium.

tium. Præmio enim rerum tantarum cognoscendarum proposito, quotus quisque erat erectiore paullo natura, qui visis, per velum leviter sublatum, tantis rebus, ad summam quamque industriam non egregie excitatus fuisset?

Sacra vero inter hæc silentia, serio illis ea explicabant, quæ de *Deo* uno, de salute æterna per *Christi* merita, cet. scire Christiani ad unum omnes debent. Illudque inprimis summa cum cura providebant, ut a superstitione pristina liberati, veræ pietatis amore toti occuparentur. Quem in finem sanctorum hominum vitas animis eorum proponebant, & eos juxta libros legere jubebant, qui pleni sunt præceptis virtutis.

Iam age, nisi grave est, *Catechumenos* iustrabimus, elementaris illos disciplinæ alumnos. In quibus in classes suas tribuendis eam sequemur hic sententiam, quæ, ut pluribus veterum testimoniis nititur, ita etiam rei ipsi maxime conveniens esse videtur *). primus autem, per quem ad militiam sacram fuit adscensum, gradus, *audientium* erat, quos Græci ἀνασκηπτες vocabant, quod, juxta quosdam, copia illis facta fuerit sacras orationes audienti. Nos vero eorum, quæ supra de arcani disciplina dicta sunt, memores, eam potius ob causam appellatos ita fuisse, existimamus, quod, quum interrogari de rebus divinis nondum potuerint, auscultare maxime iis, quæ proponebantur, fuerint jussi. Id quod eis propius a vero distare videbitur, qui cogitant, ἑξωθεν εὐμενές eos in *Concilio Neocæsariensi Can. V.* appellari, quod ἕξω τῆς ἐκκλησίας in privatis doctorum adibus tantum instruebantur.

Pro-

*) v. post SVICERI *Theof. eccles. IOS. BINGHAMI orig. eccl. vol. IV. L. X. c. II. p. 15.*

Proximus ab his gradus fuit *Competentum*, qui in-
 de a dominica palmarum sacra civitatis jura a civibus
Christi dari sibi, supplices petebant, *γενουλιώντες* ideo ap-
 pellati, ob majores vero in christiana sapientia factos jam
 progressus *τελειώτεροι* nuncupabantur. Horum constantiam
 mirum in modum variis iisque difficillimis exercitationi-
 bus, per hebdomadem magnam, agitabant veteres. *Suis*
 enim *nominibus datis*, inquit AUGUSTINVS de Fide &
 oper. c. VI. (& τοῖς τῶν ζῶντων δορυχοῖς inseri) *abstinen-*
zia, jejuniis, exorcismisque purgabantur - - *Ipsis diebus,*
quibus catechizabantur, exorcisabantur, scrutabantur. Testatur
 idem IUSTINVS MARTYR: *quicumque persuasi fuerint & credi-*
derint, vera esse, que a nobis traduntur, & dicuntur, ac vivere se
ita posse receperint, orare jejunantes, & petere a Deo priorum
peccatorum remissionem docentur, nobis una & orantibus & je-
junantibus. Ita scilicet in omni vita majus pretium chri-
 stiani hominis juribus statuere didicerunt, quanto pluri-
 sipsis eorum comparatio consliterat. Qui vero in his variis
 pietatis exercitiis tales se praxstiterant, quales eos esse de-
 cebat, qui novis potius virtutum ornamentis, quam no-
 minibus suis, rem Christianorum amplificare debebant, hi
 inquam, probata toti cœtui probitate sua, *Electis* adscri-
 bebantur. Quo facto, sine mora, sacro isto lavacro a for-
 dibus purgati, *Christo*que rite dedicati, civitate sacra do-
 nabantur. Quam ob causam proprium huic familia
τῶν βαπτισμένων, seu φωτισμένων nomen tribuitur. Atque
 hi sunt gradus isti, per quos ad *fidelium* cœtum in antiqua
 B 2 ec-

*) Apud Iudeos, teste MAIMONIDE P. II. I. *יר Hilch* סנהדרין ב"א
 c. 13. n. 14. accurate quaesiti sunt Profelyti, num forte spe divitiarum,
 dignitatum, aut desiderio conjugis sacra eorum amplecterentur.
 Exaggerabaturque ipsis jugum legis *rel.*

ecclesia perventum fuit. Quorum in quocunque si quis certa bonæ mentis specimina ediderit, omnes numeros veritatis & pietatis habere, atque adeo τέλειος iudicatus fuit.

De tempore, instruendis rudibus tributo, vix opus est, ut aliquid præcipiam. Quis enim dubitet, quin veteres pro sua, qua erant prudentia, & severiori, quam nostra ferre solent tempora, disciplina, illud non tam ex diurno numero, quam potius ex cognitis cujusquam candidatorum progressibus definiendum putarint? v. *Can. II. Concil. Nic.*

Iubet jam grata nos pietas, ut memoriam illorum, qui de catechumenis bene olim fuerunt meriti, lectoribus renovemus. Horum vero nomina recitasse, satis erit laudasse viros, aliis ex rebus satis jam superque laudatos. Inter omnes vero Christianorum scholas nulla majoribus refulget luminibus, quam *catechetica* illa, ab ipso, ut fertur, S. MARCO, instituta, & industria ORIGENIS ad summum laudis fastigium evecta. Accipe, lector, nomina, tam scholarum, quam catechetarum ipsorum I. SCHOLAE ALEXANDRINAE fidera fuerunt: ATHENAGORAS, PANTAENVS, CLEMENS, ORIGENES, HERACLAS, DIONYSIVS, ATHENODORVS, ACHILLAS, PIERIVS, THEOGNOSTVS, SERAPION, PETR. MARTYR, MACARIVS POLITICVS, DIDYMVVS, RHODON. II. ANTIOCHENAE: IGNATIVS, THEOPHILVS. III. CORINTHIACAE: DIONYSIVS. IV. MEDIOLANENSIS: AMBROSIVS. V. CARTHAGINIENSIS: OPTATVS. AVGVSTINVS. VI. *Cesareae in Palestina*: PAMPHILVS. Nec MACRINAE nomén ut plane fileam, facere possum: Hanc enim instillasse sibi christi-

nam

nam sapientiam, grato animo profitetur BASILIUS M. *epist.* LXXV. Scilicet id datum erat negotii matronis istis, quæ *Diaconissæ* vocantur, ut sui sexus *κατηχημένων* mentes præceptis CHRISTI imbuerent, omnemque earum, veracunde admodum, curam in sese fusciperent *).

Alienum id ab hoc loco minime esset, libros veterum catecheticos commemorare. Verum nullus eo nomine dignus, ante Sæc. III. prodiisse in lucem videtur. Vulgo tamen inter eos referuntur 1) *Hermæ pastor.* 2) *Epistola Ignatii ad Magnesianos.* 4) *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων*, itemque 4) aliæ quatuor *διδασκαλίαι*, *Petri*, *Clementis Romani*, *Barnabæ*, *Hippolyti* (v. GRABII *spicil. Patr.* T. I. p. 55-71. ITTIG. *de Patr. apost.* p. 171. FABRIC. *Cod. Apocr. N. T. P. II.* p. 811.) 5) *Clementis Alex. ὑποπόσεις.* 6) *Origenis IV. libri περὶ ἀρχῶν* 7) *Eusebii ἐπιτομὴ σερχεωτικῆ.* 8) *Ecnomii Catechesis* 9) *Catechesis magna THEODORI STUDITAE* 10) *Lactantii libri institutionum*, 11) *Damascenus de fide orthodoxa.* 12) *Augustini enchiridion de fide, spe & charitate.* 13) *Clem. Alex. Pædagogus.* 14) *Theophili κατηχητικὰ βιβλία*, quæ vero desideramus. *cet.*

De summa, quæ ex *catechetica* institutione in puerilem maxime ætatem, dein vero in omnem christianam rempublicam redundat, utilitate, nemo est, qui dubitet. Quid? quod eo progressi sunt nonnulli, ut illam ipsis, quæ apud nos magno cum fructu habentur, sacris orationibus, multis de nominibus anteferendam pronuntiarint. Qua in re, si quis arbitri partibus fungi dextre

B 3

vel-

*) V. KRAVSII *Diff. de catechetis vet. eccl.* multi vero ab eo omitti sunt, quos aliunde arcessivimus.

vellet, illud inprimis, si quid ego video, exquirere deberet, utra docendi ratio indoli plerorumque, qui ad caelestia ducendi sunt, altera existat accommodatior, utra jucundior etiam, denique, quae ad excitandam alendamque pietatem aptior. Sed, quod dixi, nolo palmam reddere dubiam viro illi eximio, qui ante me jam hunc lodum multa cum laude tractavit *). Quid multa? infensissimus quisque rei christianae hostis maxime intellexit, quantum roboris ad illam tutandam insit in *Catecheteris*, quasi militiae christianae promachis, quum ex eorum palatris, tamquam ex equo Trojano, milites subinde prodirent fortissimi. Id enim nisi perspexissent, non video, quare iniquiores in hos, quam in ceteros Christianos fuerint. Vidit tamen, his adhuc melius, Hipponensis praesul, AVGVSTINVS, atque is, quo majorem post Apostolorum memoriam heroem Christianus orbis non vidit, LV THERVS, ὁ πάλυς: cujus aurei libri a plerisque hodie fere negliguntur. Is enim aliquoties catechericam docendi rationem eximii laudibus & rationibus commendavit **).

At-

*) Scil. GOTTF. CHR. ROTH in *Diff. de Institut. catech. concionibus S. praesantiore* 1731.

***) AVGVST. de *Catechiz. rud.* CXV. megalander vero LV THERVS T. II. *opp. Ien. Germ. fol.* 524. Vater und Mutter sind in ihren Häusern Bischöffe, Pabst, Doctores, Kayser und Herrn. Darum soll ein Vater seine Kinder wie ein Richter strafen, lehren wie ein Doktor, ihnen vorpredigen wie ein Pfarrer und Bischöff. Eht nun ein Vater solches, so kann er vor GOTT besehen, thut ers nicht, so wird er seinen Lohn wol bekommen. Ceterum colophonem dissertationi imponamus commendatione S. V. SEIDELII *Anweisung zur Catechisation*; cujus praeccepta sequi, ad absoluti Catechetæ laudes est adspirare.

Atque hæc sunt, quæ ne mutus esse, meorum inter vocēs, videar, præfari volui, & quasi proludere exercitationi isti dicendi, quæ in palæstra nostrâ ab aliquibus ex cœtu meo, DEO bene iuvante, instituetur. Postquam enim pridie, omnes scholæ nostræ discipuli PATRONIS DEVENERANDIS industria suæ specimina ediderint, a. d. XXV. Sept. ab hora X. hoc ordine declamaturi sunt juvenes, in spem publicam adolescentes

- IO. RVDOLPH. ALBERTI, *Helmst.* ex sancita apud nos, novo edicto, Catechisatione, summam SERENISSIMI DVCIS nostri, salutis publicæ curam demonstrabit, & demisse celebrabit orat. Latina.
- IO. PE. KVHLMeyer, *Helmst.* Personam tractabit pastoris cujusdam *Reformatorum* in Francogallia cœtus, qui pro toto grege supplex Regi factus, gallico sermone mitiorem sententiam, atque lata nuper est in *Hugenottas*, exorabit.
- FRID. HENR. IAC. HELMVHT, *Helmst.* totam illam furto ablatorum FRIDERICI PLACIDI filiorum, causam exponet, german.
- GE. FRID. SIBVRG *Regia - Lutteranus*, Cancellarium Septemvirum alloquentem faciet KVNZIVM a KAVFFVNGEN, ad supplicium tum temporis ducendum. Orat. vernac. denique
- CHRISTI IO. SÛLAV, qui Londino nuper meliorem nobis secum spem attulit, carmine germ. DEI præpotentis, qui *maximus in minimis* cernitur, laudes, demissa pietate cantabit.

Quos

Quos si, cui commodum est, audire benevole vo-
luerit, non ipsos modo, sed me etiam maximo sibi be-
neficio obstringet. Eos itaque, qui schola nostræ, atque
adeo litteris nostris favent MAECENATES atque FAV-
TORES, quantacunque fieri potest, animi pietate atque ob-
servantia, vehementer rogatos volumus. Dab. Helm-
stadii a. d. XXIII. Sept. A. O. R. S.
M DCC L I.

00 A 6427

ULB Halle
002 927 292

3

0018

R

8
7
6
5
4
3
2
1
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
Centimetres
Inches

Farbkarte #13

B.I.G.

4
D. PETRI MILLERI
TAD. RECTORIS ET COENOBII MA-
IENTHAL. SVB-PRIOR.

DE
E C H E T I C O
R I S E C C L E S I A E
C E N D I G E N E R E
P R O L V S I O

Q V A
O N E S A L I Q V O T A V D I E N D A S
I O S E T F A V T O R E S
T E S T H O N O R I F I C E N T I S S I M E
I N V I T A T .

HELMSTADII
T MICH. GÜNTHER LEVCKART. MDCCCLII.

